

ДЯЧЕНКО

Олена Володимирівна
ekrynychnaya@yahoo.com

УДК 631.1:636.6

к.е.н., доцент кафедри
економіки, Сумський
національний аграрний
університетПТАХІВНИЦТВО ЯСЧНОГО НАПРЯМКУ – ДИНАМІКА, ПРОБЛЕМИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

EGG POULTRY – THE DYNAMICS, CHALLENGES AND PROSPECTS

У статті викладено результати дослідження динаміки розвитку птахівництва в Україні. Проаналізовано рух поголів'я, споживання продукції птахівництва, експортний потенціал тощо. Досліджено питання сучасних викликів та проблемних місць виробництва відповідної продукції. Проведено аналіз можливостей подальшого розвитку птахофабрик з урахуванням існуючого потенціалу та проблем сучасного птахівничого бізнесу.

В статье изложены результаты исследования динамики развития птицеводства в Украине. Проанализированы движение поголовья, потребление продукции птицеводства, экспортный потенциал и т.д. Исследованы вопросы современных вызовов и проблемных мест производства соответствующей продукции. Проведен анализ возможностей дальнейшего развития птицефабрик с учетом существующего потенциала и проблем современного птицеводческого бизнеса.

The article contains the results of a study of the dynamics of poultry development in Ukraine. The movement of livestock, the consumption of poultry products, export potential, etc. have been analyzed. The questions of modern challenges and problem areas for the production of the corresponding products are studied. There was made an analysis of the possibilities for further development of poultry farms, taking into account the existing potential and problems of modern poultry business.

Ключові слова: Птахівничий бізнес, агробізнес, економічна ефективність птахівництва, птахо-продуктовий підкомплекс, експорт яйцепродуктів, підлогове утримання птиці

Ключевые слова: Птицеводческий бизнес, агробизнес, экономическая эффективность птицеводства, птице-продуктовый подкомплекс, экспорт яйцепродуктов, напольное содержание птицы

Keywords: Poultry business, agribusiness, economic efficiency of poultry, poultry-food subcomplex, export of egg products, outdoor poultry

ВСТУП

Сучасний стан української економіки вимагає ретельного подальшого вивчення питань підвищення ефективності діяльності підприємств. Особливо ці питання стосуються підприємств агропродовольчого комплексу України, оскільки Україна має досить сприятливі природно-кліматичні та географічні умови для розвитку сільського господарства і це та галузь, яка може залишитися єдиною стабільною і приносить прибуток, галузю, що забезпечує продовольчу безпеку країни в умовах нестабільності геополітичної світової обстановки.

Птахівництво відіграє істотну роль в агропромисловому виробництві, а продукція птахівництва займає значну питому вагу в харчуванні населення. Проблема розвитку та підвищення ефективності галузі птахівництва на підприємствах України в даний час не втратила своєї актуальності. При сформованому рівні цін на енергоносії, корми, вітаміни, лікарські препарати, технологічне обладнання та матеріали, які близькі до світових, вироб-

ництво продуктів птахівництва стає низькорентабельним.

Проблемами розвитку галузі птахівництва та забезпечення продовольчої безпеки країни займаються провідні вітчизняні науковці, такі як: В.Г. Андрійчук, Е.М. Векслер, М.Я. Дем'яненко [2], Т.М. Бойко, В.П. Бородай, Л.Я. Малюта, В.Я. Месель-Веселяк, І.Г. Кириленко, Б.А. Мельник, С.І. Михайлов, В.В. Прядко, Ю.О. Рябоконт [5], Ю.В. Ставська [7], М.Ф. Шкляр, Ф.О. Ярошенко [8] та багато інших. В працях даних науковців розглядається стан галузі птахівництва та прогнозується її подальший розвиток. Проте галузь птахівництва потребує постійної уваги та аналізу тенденцій під впливом глобалізаційних змін. Просування продукції на споживчій ринку стикається із значною конкуренцією, виробництво потребує постійного удосконалення технологій вирощування птиці, переробки продукції, впровадження сучасних стандартів якості, стратегічного планування, тощо. Тому питання вдосконалення

ефективності виробництва продукції птахівництва не втрачає своєї актуальності.

МЕТОЮ РОБОТИ є узагальнення теоретичних та практичних аспектів підвищення економічної ефективності підприємств птахівничого напрямку, аналіз сучасного стану організації виробництва продукції яєчного птахівництва, розробка та обґрунтування загальних рекомендацій щодо покращення стану галузі птахівництва на спеціалізованих підприємствах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статистичний метод (для виявлення тенденцій розвитку галузі), графічний (для наочного зображення зміни економічних явищ в динаміці), методи економічного та порівняльного аналізу тощо. Інформаційною базою наукового дослідження є: законодавчі акти та нормативні документи, офіційні матеріали Державного комітету статистики України, наукові праці з питань розвитку птахівництва, періодична література, ресурси Internet а також особисті дослідження автора.

РЕЗУЛЬТАТИ

Птахівництво – одна з галузей агропромислового комплексу України, яка стрімко розвивається, досягнувши найкращих показників розвитку, які спостерігалися в 90-х роках ХХ-го століття, при цьому значно поліпшивши матеріально-технічний стан, технологію виробництва тощо. Крім того, продукція птахівництва, наповнюючи внутрішній ринок цінною і, що важливо, доступною в ціновому плані, продукцією і сировиною, має прекрасні можливості виходу на світовий ринок, забезпечуючи збільшення експорту української продукції. Підвищення ефективності птахівництва в сформованих

економічних умовах є важливим питанням у розвитку сільського господарства.

Аналізуючи виробництво продукції птахівництва в Україні, можна зробити деякі попередні висновки. По-перше, можемо спостерігати загальну тенденцію до зростання виробництва даної продукції, збільшення поголів'я, збільшення та укрупнення підприємств, що займаються виробництвом продукції птахівництва, зокрема курятиною та виробництвом курячих яєць.

В Україні з року в рік зростає попит на харчові яйця. Але дані табл. 1 свідчать про те, що населення України й досі не досягло раціональних норм споживання білкової продукції, зокрема продукції птахівництва – м'яса та яєць. У 2015 р. споживання м'ясної продукції склало лише 64 % від раціональної норми.

На початку 90-х років минулого століття розвиток галузі відзначався достатньо високим рівнем (табл. 2). У наступні 10 років спад виробництва дозволяв отримувати менше 50% продукції від показників 90-х років. Однак пізніше ситуація змінилася в позитивний бік і з початку 2000-х років ми спостерігаємо тенденцію постійного збільшення показників ефективності виробництва продукції птахівництва, аж до недавнього часу, коли політико-економічна криза знову вдарила по виробнику. Необхідно відмітити, що виробництво м'яса птиці (в забійній вазі) у той же час скоротилося майже вдвічі, порівнюючи показники 2015 р. та 1990 р. Це свідчить про те, що галузь яєчного птахівництва розвивається більш динамічно, і вже досягла показників 1990 р., у той час як бройлерне птахівництво покращило показники розвитку у порівнянні із 2000 р., але не досягло колишнього рівня.

Таблиця 1

Споживання продукції птахівництва в Україні [Держстат України, власні розрахунки]

Фактичне споживання продукції	Норма споживання (мінімальна/раціональна)	Роки				Споживання у 2015 до норми (мін/рац) %
		2000	2010	2014	2015	
М'яса в цілому по Україні, тис. тон	X	1611	2384	2325,4	2178,7	X
- на одну особу за рік; кілограмів	52/80	32,8	52,0	54,1	50,9	98/64
в т.ч. м'яса птиці	X	63	755	1168	1165	X
на одну особу за рік; кілограмів	26/36	1,28	16,49	27,2	27,2	105/76
Яєць, в цілому по Україні, млн. шт	X	8142,1	13279,6	13344,7	12014,8	X
- на одну особу за рік; шт	231/380	166	290	310	280	121/74

Таблиця 2

Розвиток птахівництва в Україні [Держстат України, власні розрахунки]

Рік	Поголів'я птиці, млн. гол.	Виробництво м'яса (в забійній масі), тис. т	Виробництво яєць, млн. шт	Середня несучість 1 курки-несучки
1990	255,1	4357,8	16286,7	63
2000	126,1	1662,8	8808,6	70
2010	191,4	2059,0	17052,3	89,1
2011	203,8	2143,8	18689,8	91,7
2012	200,8	2209,6	19110,5	95,2
2013	214,1	2389,4	19614,8	91,6
2014	230,3	2359,6	19587,3	85,1
2015	213,3	2322,6	16782,9	92,7
Відношення 2015/1990, %	83,6	53,3	103	147,1

Птахівничий бізнес - складова частина єдиної системи агробізнесу, в основі якого лежить єдиний організаційно-економічний механізм функціонування, що представляє собою цілісну, відкриту соціально-господарську систему, що розвивається під впливом факторів зовнішнього (ринкової) і внутрішнього середовища, опосередкованих умовами розвитку агробізнесу, що включає сукупність багатoproфільних підприємств і організацій, що цілеспрямовано беруть участь у виробництві, заготівлі, транспортування, переробки, зберігання і реалізації кінцевого продукту галузі [1].

Зараз інтереси птахівничої галузі представляє асоціація «Союз птахівників України» [9]. Засновники - 78 птахопідприємств, які виробляють 83% м'яса бройлерів і 78% курячих яєць України. Виробнича ланка птахівничого бізнесу включає: племінні підприємства (плем. заводи, репродуктори I, II порядку), підприємства постачальники ветеринарного обслуговування (ліки, вакцини, догляд, тощо), підприємства постачальники кормів (комбікормів, БМВД тощо). Товарні птахофабрики за розміром поділяють на: птахівницькі ферми, птахогосподарства, птахофабрики, міжгосподарські підприємства, виробничі об'єднання.

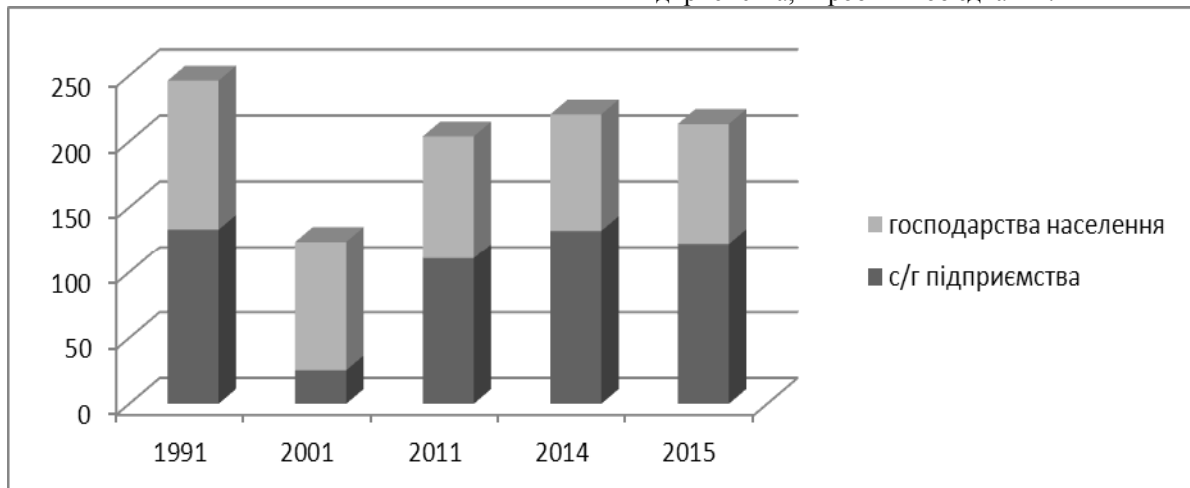

Рис. 1. Структура утримання птиці в залежності від виду господарства в Україні, тис. гол. [Держстат України, власні розрахунки]

Більше половини продукції птахівництва виробляється у сільськогосподарських підприємствах. Це достатньо логічно та обґрунтовано, бо птахівництво – галузь, що сприятливо відгукується на процеси спеціалізації і концентрації виробництва і саме у промисловому виробництві досягається найбільший рівень ефективності. Тому в останні роки можемо спостерігати тенденцію до збільшення поголів'я птиці на сільськогосподарських підприємствах, цей показник майже сягає рівня 1991 року, коли розвиток птахівництва в Україні був найкращий.

В останні роки на ситуацію з виробництвом продукції птахівництва в Україні негативно вплинули такі основні фактори: спад ділової активності в окремих секторах економіки України; зниження купівельної спроможності населення протягом 2013–2014 рр.. До стримуючих факторів розвитку птахівництва відносять і зростання виробничих витрат. Навіть за сучасних технологій вирощування тварин та птиці важко досягти бажаного економічного ефекту. Так, у птахівництві витрати галузі залежать від витрат на корми [4]. Ті, в свою чергу, від цін на зерно, білково-вітамінні та мінеральні добавки. У структурі витрат кормова складова займає до 70 %. До того ж, на сукупні витрати впливає зростання заробітної плати, подорожчання енергоресурсів, ветеринарних препаратів тощо.

Достатньо вагомий вплив, як виявилось, на розвиток птахівництва в Україні мають такі фактори

зовнішнього середовища, як коливання курсу національної валюти, коливання цін на товари, що імпортуються. Сьогодні багато засобів виробництва, зокрема молодняк, інкубаційне яйце, ветеринарні препарати, обладнання та інше, прив'язані до долара, а це означає, що витрати птахівництва зростають, особливо це стосується середніх і невеликих птахо господарств, які не є експортерами. Ті українські компанії, що отримують валюту від експорту, не мають таких серйозних ризиків. Тож можна спрогнозувати, що виробники курячого столового яйця змушені будуть або віддавати останні гроші, щоб придбати засоби виробництва, або суттєвим чином працювати над зменшенням собівартості виробництва [3].

Наступне, що впливає на собівартість підприємств, що виробляють продукцію птахівництва – політико-економічна ситуація в Україні. Наприклад, більшість птахо господарств України завжди комплектувались молодняком птиці з кримським ДП УОППЗ ім. Фрунзе, що є репродуктором другого порядку. Однак в результаті політичних змін останніх років, підприємства змушені шукати інших партнерів, в тому числі і за кордоном: у Польщі, Німеччині, Словенії, Голландії та ін. Зрозуміло, що рівень цін за курча за кордоном значно вище – 75-80 євроцентів, в порівнянні з 8 грн. у кримського постачальника у минулому. А оскільки курс євро в Україні ввіс майже втричі за останні роки, а далеко не всі птахогосподарства (лише найкрупніші) експортують свою продукцію, то й найменше коливання валютних

курсів б'є по виробникові, збільшуючи собівартість продукції.

Підвищення тарифів також не на користь зниженню собівартості продукції. Підвищення вартості води, електроенергії, газу впливає на роботу галузі птахівництва, яка ніколи не мала сильного лобі в уряді та не була дотаційною, попри проблеми, що в ній є.

Отже, можна констатувати, що в цілому по Україні спостерігається здебільше позитивна динаміка росту чисельності поголів'я птиці і відповідно покращуються показники забезпечення потреб населення у продукції птахівництва. Але у той же час існують певні загрози бізнесу у вигляді нестабільних політико - економічних умов, зниження попиту і платоспроможності населення, що значно впливає на можливість отримання прибутку в галузі.

Важливим фактором отримання прибутку від виробництва курячих яєць є ціна їх реалізації. Це достатньо складно прогнозована величина, що може

мати коливання як вбік збільшення, так і вбік різкого зменшення протягом року. На коливання реалізаційної ціни на яйце впливає безліч факторів: від макроекономічних, таких як стан експорту українського яйця, до цінової політики компаній – гігантів (Авангард, Овостар тощо), які в силу більшої концентрації та інтеграції виробництва можуть мати більше можливостей до скорочення собівартості, а отже і зниження реалізаційної ціни в періоди піку збору яєць. Сезонні коливання ціни на куряче яйце також мають місце на українському ринку (рис. 2).

Заслугує на увагу експортний потенціал галузі. Відомо, що українська продукція птахівництва користується попитом в багатьох країнах Азії, Африканського континенту, Європі. Найвищим попитом м'ясо птиці користується в Іраку, Казахстані та Нідерландах. В 2015 р. експорт м'яса птиці з України становив 190 тис. т.; у 2014 р. цей показник становив 175 тис. т., що на 30 тис. т. більш, ніж в 2013 р..

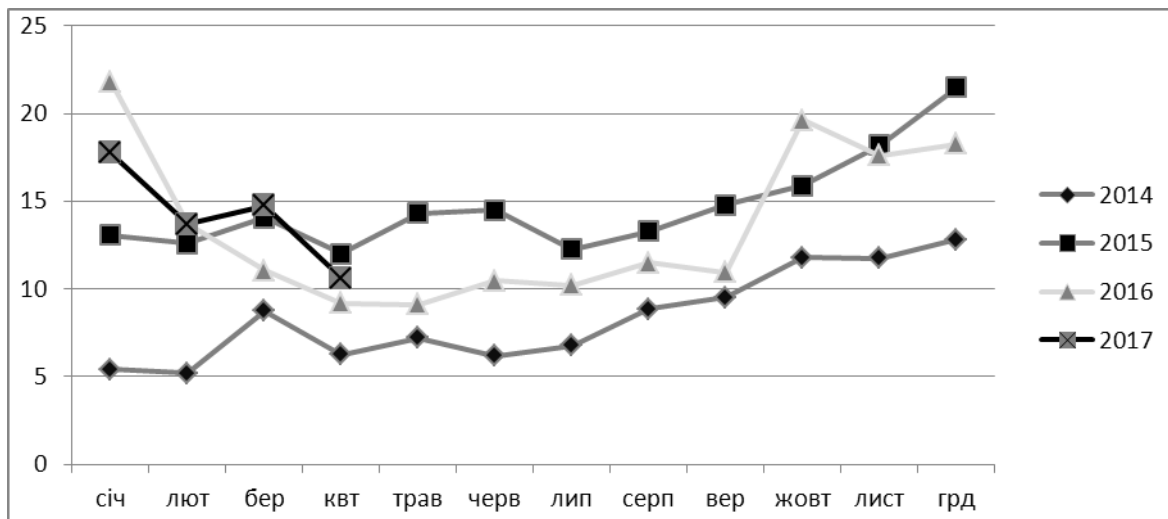

Рис. 2. Динаміка цін на яйце куряче в Україні [Держстат України]

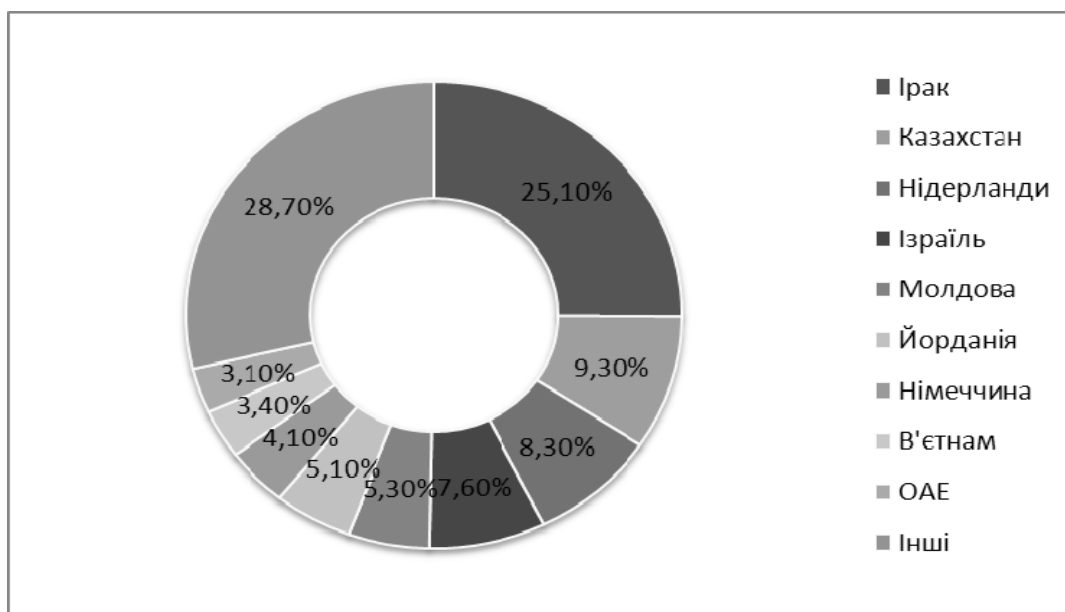

Рис. 3. Основні країни – імпортери м'яса птиці з України [Держстат України]

За останні роки Україна також суттєво збільшила експорт яєць. У 2015 р. Україна експортувала 59291,8 т яєць у шкаралупі - свіжих, консервованих або варених, а також 3312,7 т продуктів переробки яєць - маються на увазі яйця без шкаралупи, яєчні жовтки свіжі або сушені. Це відповідно на 5% і 2% більше, ніж в 2014 р.. Приємно відмітити, що останнім часом Україна розвиває напрямок переробки яєць з

наступним експортом готових яйце-продуктів, що є досить позитивною тенденцією.

Основними країнами-імпортерами свіжих яєць з України були: Ірак (28277,3 т), Об'єднані Арабські Емірати (19178,5 т), Молдова (2231,6 т). За два місяці 2016 р. на зарубіжні ринки було вивезено 5252 т свіжих яєць і 603 т продуктів переробки.

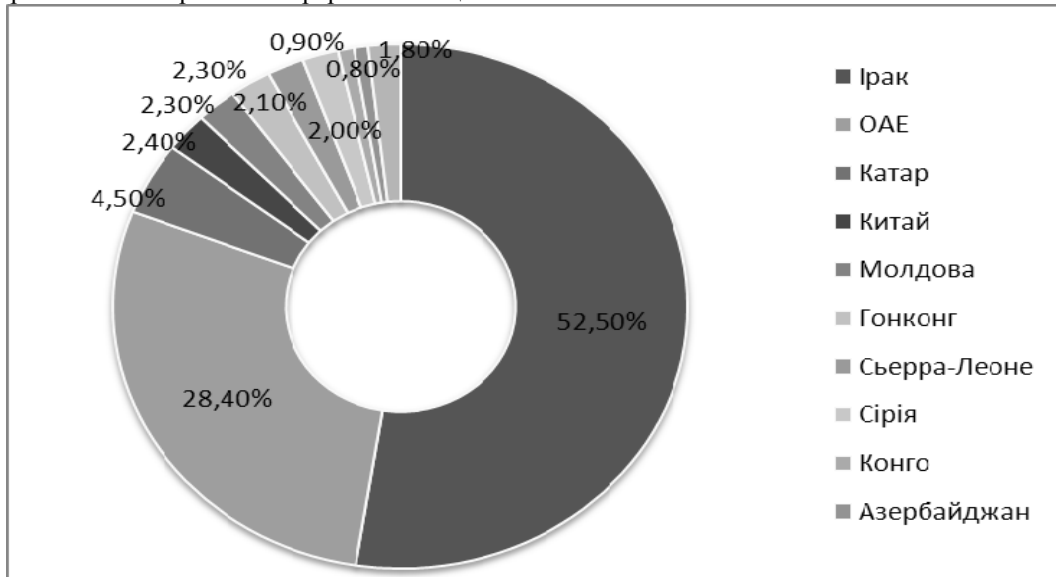

Рис. 4. Основні країни – імпортери свіжих пташиних яєць з України [Держстат України]

Основними країнами, куди здійснюється експорт яйце-продуктів це країни Близького Сходу. Також розширилися взаємозв'язки з цього приводу із країнами африканського континенту. Україна також отримала квоту на експорт яєць та яєчних продуктів до Європейського союзу. На сьогоднішній день у нас атестовано 2 підприємства які займаються яйцепереробкою, це ТОВ «Імперово Фудс» і ГК «Овостар Юніон», в 2014 р. вони ще не експортували по квоті, в 2015 р. вже здійснювали поставки в Європейський союз. Також в 2016 р. Україна отримала право експортувати яйця класу «А», тобто яйця, що відносяться до споживчих, але на сьогодні ми не маємо жодного підприємства, яке атестовано. Зараз деякі компанії займаються модернізацією виробничих потужностей для того, щоб отримати це право експорту.

Існують певні загрози експорту курячого яйця, який може скорочуватись внаслідок поганої епідеміологічної ситуації в окремих районах України. У 2015 р. було вироблено 16,8 млрд. штук яєць. З них на експорт було відправлено близько 1 млрд. штук. Але внаслідок епідеміологічної ситуації в Україні з пташиного грипу призвело до відмови деяких країн – експортерів закупати куряче яйце від вітчизняних товаровиробників. Так, в січні 2016 р. Міністерство сільського господарства Ізраїлю зупинило імпорту яєць з України.

Також був втрачений ринок Іраку, на який припадало майже 50% зовнішніх поставок в 2015 р.. Причиною стало загострення конфлікту і проблема з перетином турецько-іракського кордону. Після втрати експорту весь обсяг надійшов на українські

прилавки. Скорочення експорту збільшує пропозицію на внутрішньому ринку.

Спосіб уберегтися від надлишку яєць – це їх переробка в яєчний порошок, у якого більш тривалий термін зберігання. Але, потужностей з переробки недостатньо, щоб впоратися з усім обсягом виробництва яєць. Враховуючи, що собівартість виробництва яйця зросла в останні роки (особливо це стосується невеликих птахофабрик), а рентабельність різко впала, посилення пропозиції яйця на внутрішньому ринку та падіння ціни на яйце може сприяти подальшому зниженню економічної ефективності виробництва яєць в невеликих підприємствах, що не мають можливостей до різкої диверсифікації виробництва.

Питання підвищення економічної ефективності птахопродуктового підкомплексу багато в чому лежить у площині створення сприятливої економічної ситуації, а саме: оздоровлення макроекономічної ситуації, в першу чергу підвищення платоспроможного попиту населення; підтримання паритетності економічних відносин підприємств птахопродуктового підкомплексу з економічними партнерами; покращання функціонування та прозорості фінансово-кредитної системи, формування спеціальних фондів пільгового кредитування для виробничих цілей (особливо це стосується невеликих підприємств, фермерів тощо); розширення поставок техніки та обладнання на основі лізингу при бюджетній фінансовій підтримці, обмеження цін на енергоресурси, захист вітчизняних товаровиробників на внутрішньому ринку; фінансове та організаційне сприяння прискореному розвитку інфраструктури ринку; сприяння розвитку маркетингової діяльності,

створенню системи повноцінної і достовірної інформації, організації консультаційних центрів, дорадчої служби [6, 8].

Аналіз можливостей птахівничого підприємства щодо підвищення ефективності виробництва в умовах нестабільної економічної системи може проводитись, наприклад, матричними методами (у т.ч. SWOT-аналіз), математичними, експертними тощо. Дослідженням встановлені переваги та недоліки невеликих підприємств Сумської області, що відносять до категорії птахоферм, птахофабрик (розмір підприємств до 100 000 голів).

Невеликий розмір підприємства - робить його більш маневреним, гнучким. Якщо трапляється криза, або умови ринку стають менш сприятливими, підприємство лабільне, має змогу швидше реалізувати залишки товару, змінити розмір, позбуваючись надмірного поголів'я. Це все дозволяє мінімізувати втрати підприємства, у той час як для великого підприємства ці втрати можуть бути більш глобальними і привести навіть до банкрутства. Разом з тим, це є як перевагою, так і недоліком в тому контексті, що адміністративні та загальновиробничі витрати в розрахунку на одиницю продукції набагато вище, ніж могли б бути у разі підвищення розміру підприємства.

Проаналізовані мають бути розташування, ринок збуту, наявність будівель та приміщень на території птахофабриці, що у подальшому можуть бути використані для збільшення поголів'я або диверсифікації виробництва; наявність складу для готової продукції. Стосовно виробництва курячого яйця це достатньо важливий чинник, тому як попит на яйце не завжди стабільний протягом року. До того ж має місце коливання цін на яйце. Тому наявність добре обладнаних складів – вагома перевага перед підприємствами, що не мають можливості зберігати свою продукцію протягом якогось часу та змушені збувати її навіть на не вигідних умовах.

Важливо проаналізувати стан обладнання. Кліткове обладнання, що використовується на більшості птахофабрик України може стати морально застарілим в умовах асоційованого членства із країнами ЄС, в більшості яких останнім часом запроваджується утримання птиці не в клітках, а на підлозі. Це обумовлює специфічні вимоги до якості готової продукції (яйця). Підлогове утримання потребує набагато більших площ під пташники, іншого обладнання, знання і практичних навичок персоналу. Зміна обладнання розглядається як та, що має подальші перспективи.

Але разом з тим існують певні серйозні загрози діяльності підприємств. Перш за все, це зовнішні чинники: економічна ситуація в країні, яка впливає на купівельну спроможність покупців, рівень ціни на яйце, на ставку кредитування та можливість отримати кредит. Інфляційні процеси роблять виробництво невизначеним в контексті можливості отримання прибутку – валютні

коливання можуть спровокувати непрогнозовану зміну вартості складових комбікорму для птиці, а отже і вартість виробництва самого яйця значно зростає.

Загрозою для підприємства є і підвищення конкуренції з боку великих підприємств та з боку підприємств з країн-членів ЄС. Загроза полягає у тому, що собівартість продукції в інтегрованих об'єднаннях може бути об'єктивно меншою, ніж на невеликих птахофабриках та птахофермах. Також підприємства, що мають великі обсяги готової продукції, мають кращі можливості та доступ до мереж супермаркетів та вихід на світовий ринок.

Достатньо серйозна загроза для птахофабрики – захворювання поголів'я, що може призвести до падіння несучості та навіть до загибелі птиці. Деякі інфекційні хвороби передбачають обмеження на реалізацію продукції птахівництва. Карантинні обмеження можуть стосуватися навіть підприємств, що не мають цих захворювань, але знаходяться в регіоні напруженої епідеміологічної ситуації.

ВИСНОВКИ

Аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів, слабких та сильних сторін підприємства, дозволяє винайти стратегії подальшого розвитку підприємства, використовуючи можливості, що є у виробника, надаючи увагу зміцненню слабких позицій, передбачити можливі події несприятливої зовнішньої середовища та оцінити доцільність продовження даного бізнесу за несприятливих внутрішніх і зовнішніх умов.

Список використаних джерел

1. Афанасьєв М.В., Плоха О.Б. Економіка підприємства. – Х.: ВД "Інжек", 2007. – 320с.
2. Дем'яненко М.Я. Проблемні питання державної політики фінансової підтримки сільського господарства./ М.Я. Дем'яненко// Економіка АПК. – 2011р. – №7. – С. 67–72.
3. Колос Н. Від здібностей – за потребою // «Наше птахівництво» № 3 (33), – травень 2014р., – с. 6–9.
4. Колос Н. Під знаком модернізації // «Наше птахівництво» №2 (32), – березень 2014р., – с. 6 – 8.
5. Рябоконт Ю.О. Наукове забезпечення галузі птахівництва / Ю.О. Рябоконт // Вісник аграрної науки. – 2006. - № 3-4. – С. 124-126.
6. Свиноус І.В. Економічні проблеми розвитку птахівництва України / І.В. Свиноус, О.Ф. Кирилюк // Сучасне птахівництво. – 2009. - № 6-7. – С. 3-8.
7. Ставська Ю.В. Розвиток галузі птахівництва в умовах глобалізації/ Ю.В. Ставська // Економічні науки. Сер.: Економіка та менеджмент. – 2012. – Вип. 9(2). – С. 475 – 482.
8. Ярошенко Ф.О. Підвищення ефективності галузі птахівництва на базі інновацій / Ф.О. Ярошенко // Економіка АПК. – 2003. – № 11. – С. 16–19.
9. <http://www.poultryukraine.com/>
10. <http://www.ukrstat.gov.ua/>